

УДК 177"20"

Ярошенко Т.М., доц., канд. філос. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕТИКА СУЧАСНОСТІ: ФЕНОМЕН ГІБРИДИЗАЦІЇ

Розглянуто особливості етики новітньої доби, акцентовано увагу на межовій природі феномену "сучасність", міждисциплінарному напрямі сучасних етичних досліджень, проблемах кризового суспільства, людських стражданнях; появі та активізації модерних типів зла, формах людської деструктивності, серед яких важливе місце посідає феномен гібридизації. Виокремлено соціально-етичні аспекти гібридизації, явища сугестії, кіберзлочинності (фейк, троллінг). Обґрунтовано можливість духовного оздоровлення суспільства та культури при переміщенні суспільних проблем у дискурс концепту органічного цілого "етос – рідна домівка", конструктив подвійного значення "межа" та "між".

Ключові слова: етика, сучасність, домівка, криза, страждання, межовість, міждисциплінарність, гібрид, фейк, троль, сугестія, потворне, оздоровлення.

Для сучасних процесів як в Україні, так і у світі характерними є зростання соціальної та психологічної напруженості, фінансово-економічної та політичної нестабільності. Тривале незадоволення, підсилене втратою можливості вирішити проблеми у звичайний, цивілізований спосіб, перетворилося на масові конфлікти, протести, радикальними формами яких стали революції та війни. Як наслідок – кровопролиття. Однією з головних причин, що породили таку небезпечну ситуацію, стала відмова від етичних вимірів культури, життя людини, суспільства, держави. Поясненням цього є підпорядкування моральної, духовної сфери політичній; маніпуляція етичною термінологією, безпринципність і словесна спекуляція темами моралі серед людей, які не викликають довіри; хронічна, затяжна криза гуманізму, нехтування життєво необхідними для людини цінностями (свободою, гідністю, справедливістю), а також відсутність належної регуляції, витримки, самоконтролю з боку самого індивіда та гарантій безпеки з боку контролюючих громадських організацій і державних інституцій. З огляду на це, сьогодні знову виник гострий запит суспільства на людяність, а відтак і на реабілітацію, збереження та захист самої етики. Проте це повернення до життя відбувається в нових умовах. Таким чином, йдеться не стільки про народження кардинально відмінної етики, скільки про вивчення особливостей її сучасної, історичної трансформації, характеру, відокремлення базових концептів і явищ, уточнення її проблематики та пошук шляхів їх розв'язання.

Ідеї, що викладені в статті, є суголосні з дослідженнями західних науковців, зокрема, працями З. Баумана (проблема невизначеності сучасності) [1], З. Баумана та Л. Донскіса (проблеми незахищеності, ненадійності, моральної сліпоти в соціально-політичному дискурсі) [2], Ж. Бодрієра (концепт симулякра; спотворена, перекручена дійсність) [3], Д. Едмондса (новітня розробка теорії глухого кута в етиці) [4],

С. К'еркегора (проблема демонічного як страху перед добром; спотвореного) [5], Г. Лебона і Г. Тарда (зв'язок політики, психології та соціології, проблема соціально-психологічної та політичної маніпуляції людською свідомістю) [6] та інших. Міждисциплінарні зв'язки сучасної проблематики етики добре простежуються в наукових дослідженнях О. Балакіревої (модерні проблеми українського суспільства, етосу) [7, с. 121–138], В. Малахова (феномен межовості як центральна проблема сучасної етики) [8], Є. Головахи (морально-аксіологічні виміри соціокультурного буття України) [7, с. 83–96; 9, с. 7–12], І. Руценка (визначення російсько-української війни як гібридної) [10], Н. Черниш (соціально-політичні та морально-правові аспекти життя українського соціуму) [11], Т. Василевської (проблеми моралі, етичного кодексу українських політиків і держслужбовців) [12] та інших. Проте їхнім працям бракує більш цілісного концептуального підходу до розуміння сьогодення та сучасної етики як до певної моделі зі своїми особливими проблемами, завданнями, цінностями, пріоритетами, нормами і патологіями. Гібридизація в дискурсі міждисциплінарних досліджень надає етиці сьогодення нового забарвлення, більшої конкретизації та хворобливої проблематичності.

Отже, **мета статті** – з'ясувати, якою мірою базові концепти класичної етики можна використовувати як ціннісні орієнтири, маркери в аналізі сучасності; визначити змістовне наповнення етики сьогодення в контексті її типового феномену гібридизації; обґрунтувати методологічні можливості сучасної етики для інших наук.

Етика, як і будь-яка сфера знання, вирізняється своєю специфікою. Традиційно вона визначається як “вчення про добродесний характер людини”, “система ідей, поглядів, уявлень про вище благо та шляхи його досягнення”, “сукупність знань про належну поведінку людини у суспільстві”, “наука про мораль”, “раціональна теорія моралі” тощо. Історично усталеним вважається твердження, що етика – філософська наука, центральними категоріями та проблемою якої є добро і зло, а головним завданням – сприяння розвитку людини, суспільства, світу в напрямі до благого. Благо при цьому розглядається як певна ідеальна, загальна смислова повнота людського буття, загальний принцип світобудови, гармонія, впорядкована єдність всього суцього на ціннісних засадах свободи, любові, справедливості тощо.

Водночас етика – не просто філософська наука про загальні ідеї, певне уявне ідеальне благо, про те, чого немає чи що лише має бути. Вона є практичною філософією, тобто мудрістю, що висвітлює (прояснює), сприяє переходу пітьми у світло, утверджує, реалізовує добро, зміцнює віру у його необхідність і можливість, тим самим формує переконання про силу та дієздатність добра. Звідси і головний предмет її дослідження – поведінка людей, звичаї та норми людського співжиття; характер людини під кутом зору бажаного, доброго, належного. Функціональна особливість етики пояснюється оцінювально-імперативним характером, аксіологічно-регулятивною скерованістю. Це означає, що вона завжди присутня там, де людина рефлексує за допомогою оціночних суджень “добре – зле (погане)”, “правильно – неправильно”, “нормально – ненормально” тощо. Крім того, вона вимагає від нас відповідного доброго життя, служіння добру. І хоча незмінним залишаються її вузлова проблематика та скерованість, наміри сприяти покращенню, вдосконаленню нас самих, довкілля, суспільства, світу;

утвердження смислів добра та єдність довкола нього, у різні періоди часу, на різних територіях етика набуває особливої форми, ваги, конкретики, змісту.

На нинішньому етапі історії специфіка та проблематика етики дедалі більше пов'язується з поняттям “етос”. Етос можна визначити як життєву організацію безпеки, “благо-устрій”, що сприймається (оцінюється) людиною як “домівка”, рідна, співприродна, органічна сфера буття, де особа відчуває себе “сама собою”, захищеність, і де від неї, її зусиль залежить збереження та якості доброго порядку, благополуччя. Таким чином, етос (“рідна домівка”) містить у собі сенс бути (відчувати, мислити, діяти) господарем, дбати та відповідати за своє благо [13]. “Благо-устрій” покликаний максимально задовольнити потреби людини у пошуках щастя. Щастя тут розуміють як певне бажане, те, що набуває статусу (ваги) ціннісного і мотивує людську поведінку до добра. Етика фокусується на дослідженні ціннісно-нормативних аспектів “благо-устрою” людини, її індивідуальної включеності та взаємодії; домівки, що узгоджена з природою її внутрішньої організації. Звідси і така увага до питань пошуку своєї ідентичності, своєї, а не нав'язаної системи цінностей, до проблеми гідності – сутнісної характеристики людини, якою не можна нехтувати і яку вона готова захищати. Оскільки гідність людини – це її внутрішня, духовна домівка, втративши яку вона втрачає своє сутнісне я, свою самототожність, що рівноцінно смерті.

Етичним пробудженням, народженням суб'єкта моральної дії можна вважати факт самоусвідомлення себе як окремого індивіда, носія особливого ціннісного світу з одночасним визнанням присутності іншого, необхідності з ним рахуватись, брати до уваги потреби та інтереси іншого (інших). Тут етика може бути визначена як вчення про сенси само-буття в аксіологічно-комунікативному дискурсі спів-буття, існування різного в єдиному просторі життя, в якому відкриваються нові обрії духовного зростання, можливостей у розбудові спільної домівки. Недаремно однією з базових, ідейних передумов етики є твердження, що світ – складний та різний, і що вона (етика) своїми знаннями покликана прокладати містки між багатоманітними природними та суб'єктними формами життя; збалансовувати життя окремої людини зі світом інших індивідів і сферою співприродного їй; приводити у рівновагу індивідуальне та загальне благо. Звідси і важлива нормативна особливість її комунікативної здатності, що є особливо важливим для нашого розрізненого, конфліктного сьогодення.

Сучасність буквально означає “наш час”, період, в якому ми живемо, тобто сьогодення, куди входять спільні події, проблеми, цінності живих його носіїв. Найболючіші з них – проблеми війни та миру, безпеки та захищеності, пошук відповідей на запитання: “Як перемогти зло і не уподібнюватися йому, не опуститися до звірячого стану, не втратити людяність?”, “У чому сила і сенси добра?” тощо. У сучасну добу етика набуває особливого значення, оскільки теми насильства, агресії, корупції, зловживання владою міцно вкорінились у нашій свідомості, опосередковано і вже безпосередньо змушують переконатися, що криза – це не просто зла видумка, нав'язлива ілюзія страху в наших головах, а жахлива реальність, якою неможливо нехтувати, сприймати як нормальну буденність, “смакуючи” лише в розмовах. Ці теми (проблеми) свідчать про таку хитку межу, що пролягає між добром і злом, втрата якої здатна призвести до ко-

лосальних руйнацій, втрати домівки, рідних і близьких, здоров'я та життя, актуалізації голоду й холоду, хаосу.

Проте найбільшою загрозою для сучасної людини є не так відкриті, фізичні вияви зла, грубої агресії, як його скриті та мутовані різновиди, те, що сьогодні часто класифікують терміном “гібридне”, присутність якого спонукала відомого французького філософа Ж. Бодріяра визначити новітню добу як еру симуляцій, підміни та фальшування: “Скрізь одне й те саме “породження симулякрів”: взаємна підміна гожого та бридкого в моді, лівиці й правиці у політиці, правди і брехні у звістках засобів масової інформації, корисного та непотрібного на речовому рівні, природи і культури на всіх рівнях значення” [3, с. 27]. Для Ж. Бодріяра такий стан речей – свідчення нівеляції, стирання великих гуманістичних критеріїв цінностей.

Сучасне розуміння етики доцільно розглядати в категоріях філософії межі, аналізу сьогодення як кризового періоду, критичної, граничної ситуації, що пов'язана з болем, ідентифікується з хворобою, потребує зцілення, звільнення, очищення, а також розуміння історичного етапу між визначеним минулим і невизначеним майбутнім, за яке ми відповідаємо перед наступними поколіннями. Звідси важливість і зрозумілість таких дефінітивних формулювань етики, як “досвід меж та експерименту” (Е.І. Ісен); “духовна сфера із загостреним відчуттям меж людського буття і діяльності” (В. Малахов).

Етика на сучасному етапі позиціонує себе як філософська за природою і міждисциплінарна на вимогу часу. Конструкт “між” повертає до історичної передумови. Це те, що сформувалося на межі, перетині смислових контекстів, об'єднує різні підходи знання. Як бачимо, “межа” тут “несе” виразне філософсько-методологічне навантаження – це діалектична категорія, що визначається як границя відокремлення, на якій завершується один етап (одна періодична форма) і розпочинається інший (інша). Вона фіксує відмінність одного від іншого і взаємообумовленість, зв'язок одного з іншим. У цьому сенсі поняття “межа” завжди двозначне. З одного боку, вона розділяє (розмежовує), слугує заслоном, завершенням, кінцем; а з іншого – поєднує, слугує містком “між”, що об'єднує роздільне, є місцем зустрічі кінця і початку. Звідси межовість – явище, якому притаманні властивості “межі”; діалектичний процес перетворень і трансформацій. Тому, розробляючи конструкти “межі” та “між”, їхні можливості, вивчаючи явище “межовості”, ми намагаємося зрозуміти природу складного цілого, єдності в багатоманітності, пізнати життя людей, суспільства, світу у різних його проявах, модифікаціях і зв'язках. І тут на допомогу приходять різні науки (форми, ділянки, типи знання).

Міждисциплінарна сила етики підсилена її філософськими можливостями, здатностями до всепроникнення та універсалізації. Концепти, які вона (етика) творить, мають всезагальне значення, допомагають прояснити заплутані ситуації, приборкати хаос, навести лад і утвердити те цінніше, що варте збереження, оновлення та примноження, сприяють комунікації та інтеграції суспільства в усіх його вимірах, мотивують до добра, спільних блага та праці з вироблення сприятливих для кожного умов співжиття. У межові ситуації життя, в часи кризи, незадоволення, болю, страждань етика спонукає постійно перепроверити на правильність свій шлях.

Спеціалізуючись на вітальних і практичних питаннях буття людини, суспільства, світу, сучасна етика продовжує співпрацювати з психологією, медициною, релігією,

біологією, історією, соціологією. Внаслідок такої взаємодії з'являються міждисциплінарні напрями, між якими можна виокремити логотерапію, гуманістичну психологію, біоетику, конфліктологію, блокадну етику, теорію глухого кута, вагонеткологію тощо.

Особливої уваги заслуговує вагонеткологія, що сформувалася на ґрунті головоломки глухого кута. Її новітня розробка знайшла втілення у праці філософа Д. Едмондса “Чи вбили б ви товстуна? Задача про вагонетку: що таке добре, а що погано?” у формулюванні питання смерті та смерті [4]. На передній план у ній висуваються питання людини, яка перебуває у глухому куті, безвихідній ситуації. Серед цих питань виокремлюють дві проблеми вибору. Що правильніше, краще: вибір, у якому можна врятувати одну людину – чи п'ятьох; чи можна вбити одну людину, щоб врятувати п'ятьох? Сьогодні цей напрям в етиці має дотичність з багатьма дисциплінами, у тому числі політологією, економічними науками, соціальною антропологією, психологією, лінгвістикою, правознавством, військовою справою, нейронаукою, еволюційною біологією тощо. На мій погляд, його повною мірою можна вважати сучасною модифікацією етики кризової доби – етики страждання, проблемна площина якої була задана формулою песимізму – “котре лихо менше, те й вибирають”.

Міждисциплінарний характер сучасної етики виразно простежується в запозиченні та поєднанні термінів з інших сфер знання. Так, проголошений Україною європейський вектор розвитку виявив найслабшу, цивілізаційну складову нашої взаємодії та інтеграції із західним світом; необхідність посилення та укріплення таких її ділянок, як політика, право, економіка. Проте стало очевидним, що реформування у цих сферах неможливе без духовного оздоровлення, впорядкування. Тому термінологія зі згаданих сфер діяльності починає насичуватися морально-етичною конотацією. Зокрема, набувають широкого вжитку словосполучення “моральний капітал”, “моральні дивіденди”, “моральний авторитет”, “моральне банкрутство” тощо. Так етика поступово намагається повернути собі право визначати, контролювати якість доброго життя, формувати лад нашої соціокультурної домівки.

У вік новітніх технологій, комп'ютеризації, швидкісних зв'язків викликає занепокоєння масове поширення термінів на кшталт “гібридизація”, “мутант”, “троль”, “вірус”, які легко вкорінилися в нашому лексиконі, заповнили свідомість. Серед них особливої уваги потребує вивчення феномену гібридизації.

Термін “гібридизація” був запозичений з біології та ботаніки. Його етимологія зазначає про процес виведення нового шляхом схрещення різнорідного. Гібридизація в науці – це технологія або комплекс методів генної інженерії, що має на меті виведення нових сортів культур та їхню селекцію. Сьогодні поняття гібридизації вийшло за межі вузько наукового, природничого кола і набуло загально-філософського значення. Особливості цього феномену, його природи передають характеристики дивного, потворного, механічного, комбінаторики, перекручування, фальшування.

Етичне бачення гібридизації здебільшого пов'язане з негативною смисловою конотацією. Найчастіше цей термін сьогодні можна зустріти у словосполученні “гібридні війни”, що містить комплекс незвичних, прихованих, інтелектуально витончених (у значенні “злий розум”), часто естетично привабливих форм зла, що спричиняють руйнацію, смерть [14], які дуже важко вловити, довести, піддати об'єктивному аналізу,

дати оцінку. До традиційних (класичних) методів його дії можна віднести маніпуляцію, провокацію, спекуляцію тощо. Гібридне зло інтелектуального гатунку свідомо використовує неправду і примус як норму, провокує розщеплення свідомості, психічні розлади, є загрозою духовного виродження, душевного каліцтва, формує моральних потвор (монстрів).

До таких форм скритого, гібридного насильства можна віднести явище сугестії і те, що колись А. Шопенгауер назвав словосполученням “хитра несправедливість”, а в наші дні звично пов’язують з маніпулятивними технологіями.

“Сугестія” – термін латинського походження, що перекладають як навіювання. Як особливий метод сугестію часто застосовують у процесі спілкування та взаємодії, причому не стільки завдяки свідомості та інтелекту, скільки переважно через емоційну сферу людини, тобто безпосередньо, мимоволі. Отже, характер дії сугестії, її вплив на людину можна порівнювати з гіпнозом, магією, чарами; класифікувати як природний, інтелектуальний чи духовний магнетизм, тим самим наголошуючи на його притягальній силі, якій важко противитися (чинити опір). Звідси сугестор – фактор, що в дивовижний спосіб спричиняє вплив та підкоряє собі нашу волю, діє на нашу свідомість.

Сугестором може бути як суб’єкт (людина), так і певний об’єкт чи явище. До загальної когорти людей-сугесторів належать пасіонарні, харизматичні особистості, ті, які наділені природним або набутих даром переконувати, вести за собою, ненавмисно чи свідомо впливати. Так, у релігії – пророки, святі, ріші, брахмани, гуру тощо; в казках, народному фольклорі – чарівники; в традиційній і нетрадиційній науці – психологи, гіпнотизери, алхіміки, екстрасенси, астрологи; в публічній сфері – громадські, політичні, культурні діячі, ті, хто у суспільстві є авторитетом. Всі вони є елітою – обрані, посвячені чи адепти, які вирізняються вищим типом свідомості, мають певну силу, особливі знання можливих природних і духовних перетворень.

Позитивне значення феномену сугестії добре простежується в сфері естетичного споглядання, психотерапевтичної дії явищ мистецтва. Так, ми зачаровуємося прекрасними ландшафтами, багатолікістю та мальовничістю краєвидів, досконалістю різних форм життя, що навіюють думки про довершеність і розумність всесвіту, єдність з ним, пробуджують бажання наслідувати його красу, жити за законами природної гармонії; творами мистецтва, майстерністю людського духу, коли завмираємо перед величчю готичного собору з його ідеями божественних висот; мимоволі розчиняємося в музиці, підкоряємося мелодійності та ритмічності поезії. До позитивних типів, проявів сугестії належать також медитація, молитва, ритуальні танці (наприклад, у суфізмі, шаманізмі). Все це свідчить про оздоровчу здатність сугестії безпосереднього проникнення та дії в глибини нашого ества, здатності торкати за живе, налаштувати на благодійний лад, лікувати нашу душу.

Крім позитивного, терапевтичного ефекту дії сугестії слід зазначити і про її небезпечне, хворобливе поширення у нашому суспільстві. У сучасну добу сугестію найбільше експлуатують у тривимірному дискурсі “політика – влада – гроші”, де вона чітко вирізняється маніпулятивно-спекулятивним, провокативним характером. Основою механізму такого типу сугестії є скрите насильство, таємне бажання підпорядкувати своїй волі, позбавити індивідуальної, критичної призми сприйняття та оцінки; нама-

гання зі всього мати свій зиск, який вимірюється в еквівалентах вигоди, нажитої неправомірним шляхом. В арсеналі такої влади – витончені методи спокуси та гри, яким таку велику увагу приділяє постмодерністська філософія. Ігрове насильство тут використовують для демонстрації спритності.

Сугестія, в такій проблемній площині, укорінена в значеннях дії змушування, насадження, тобто навіювання у негативних, паралізуючих нашу волю (свідомість) у деструктивних смислах і сенсах – нав'язування нездорових для нашого єства певних бажань, ідей, думок, переконань, що йдуть всупереч нашій природі. Такий характер сугестії свідчить про її зв'язок з продуктами авторитарного, тоталітарного та споживацького типів суспільства.

Сугестія негативного значення споріднена з природою сліпої довіри, говорить про духовну незрілість особи, відсутність самостійності, критичності сприйняття та оцінювання, відсутність власного Я, параліч індивідуальної волі, свідомості, а її дія – свого роду психологічне зомбування, ідейне кодування з метою передати, вселити, вживити в людську психіку (свідомість) потрібну програму сприйняття (реагування) та дій для полегшеного керування.

У літературі, присвяченій аналізу сугестії, акцентують увагу на можливості її інфікованого епідемічного поширення на кшталт заразної хвороби, що здатна набувати масового характеру (явища масового психозу, панічний страх, ейфорія, сміх, відчай, ненависть тощо). В ментальній історії людства такий тип сугестії проходить під назвами майя, омана, ілюзія, дурман. В її арсеналі – медитативні слогани, зомбування речитативом, ритмічні словесні формули, що вводять людину в свого роду ілюзорно-наркотичний стан свідомості; породжують сюрреальний, фантомний світ [14].

До новітніх форм скритого, гібридного насильства слід віднести явища фейку і троллінгу. Фейк і троллінг – звичні терміни комп'ютерного сьогодення. Нині вони стали улюбленими засобом фабрикування та спотворення реальності, завдяки яким вдається майже миттєво поширити дезінформацію з метою заплутати, приховати реальний стан справ, відвернути увагу, нанести шкоду й отримати від цього насолоду.

Схильність до садизму чи тенденція отримувати задоволення від заподіяння іншим фізичного чи психологічного болю – одна з найстійкіших рис особистості, що пов'язана з поведінкою троля [15]. Сучасні дослідники інтернет-злочинності простежують сильні позитивні кореляції між троллінгом і макіавеллізмом, схильністю до лугавства, маніпуляції, розрахунку та особистої наживи; виявляють зв'язки з психопатією; простежують відсутність розкаяння та емпатії.

Аналіз соціогуманітарних проблем сьогодення дозволяє ствердити, що людина у ХХІ ст. перебуває в постійному стані напруженості серед невизначеності та хаосу, подвійних стандартів і суперечливих вимог. Її сприйняття буття стає дедалі більше дивергентним, амбівалентним. За такими ментальними особливостями часто криються не тільки страх перед небезпекою (на кшталт біологічного клонування, схрещення людини та тварини, кіберзлочинності, фейку, асиміляції тощо), але й мовчазна згода чи відверте бажання брати участь у цьому експерименті, гостре прагнення нового, незвіданого типу насолоди. Таке явище сьогодні набуває виразності у понятті “морально-етична гібридизація”, яке можна визначити як процес мутації людського в людині, кри-

талізації химерного інтелекту шляхом сполучення сублімованого страху та негативної сугестії; появи демонічного, в якому злий розум перебуває в активному пошуку незвіданої ще насолоди насильства.

Новітня етика, незважаючи на часті гасла “відмови від традицій”, солідарна з базовими ідеями минулих часів і з іншими сучасними науками у розумінні необхідності об’єднаних зусиль з розв’язання проблем, що пов’язані з болем, стражданням.

Етика вітчизняного сьогодення дедалі активніше підштовхує до пошуків відповідей на запитання: “Що потрібно зробити, щоб Україна була рідною домівкою не тільки для певної її частини представників, але й для всіх нас, її жителів, громадян, де б кожен відчував себе потрібним, значимим, захищеним і щасливим?”. Вона стверджує себе як експериментальна частина соціогуманітарного знання, що дозволяє кожному з нас, на свій “страх і ризик”, краще пізнати, зрозуміти природу власної індивідуальності, мотивує бути органічними, цілісними, єдиними; висуває як персональний та громадський обов’язок вимогу протистояти різним формам відкритого та прихованого насильства, захисту всього того, що становить основу нашої гідності, рідної домівки.

Висновки. Сучасна етика позиціонує себе і як традиційно філософська та практична сфера знання, і як експериментальна, міждисциплінарна, прикладна наука (“досвід меж та експерименту”). Специфіка її розвитку на теперішньому етапі позначена явищами межовості, що засвідчують суперечливий та амбівалентний характер сьогодення (старе вже віджило, нове перебуває в процесі народження).

Феномен гібридизації є типовою ознакою сучасної доби. Він тісно пов’язаний з явищами маніпуляції, спекуляції та провокації. На мою думку, гібридизація – комплекс сучасних методів фальшування, які формують спотворену, викривлену картину реальності, примножують людські страждання, спричиняють розщеплення людської свідомості, “плодять” мутантів, творять химери. Новітніми соціальними різновидами, конструктами гібридизації є сугестія, фейк, троллінг, природа яких укорінена у злі, споріднена з демонічним. Особливе занепокоєння викликає прихований характер їхньої дії, що становить загрозу для сучасної людини, суспільства. Серед нагальних завдань сучасної етики у цілому та вітчизняної зокрема гостро постає необхідність подальшого, поглибленого дослідження гібридизації; вивчення питань гуманістичних маркерів суспільного буття людини та культури, визначення моральних меж персонального та соціального здоров’я з метою запобігання втраті людського в людині, обезличення суспільства, моральній деградації світу, перетворенню життя в анти-життя, рідної домівки на в’язницю, людини – на потвору.

Спеціалізуючись на питаннях кризового буття людини, суспільства, світу, новітня етика продовжує співпрацювати з різними сферами знання. Внаслідок такої конструктивної взаємодії з’являються міждисциплінарні напрями, що націлені на комплексну допомогу у вирішенні проблем людського життя та здоров’я. Серед них на передній план висуваються біоетика, логотерапія, гуманістична психологія, конфліктологія, блокадна етики, теорія глухого кута, вагонеткологія тощо.

Філософське покликання етики на сучасному етапі реалізується у сприянні лібералізації методології, діалогу, тісної взаємодії з іншими науками. У полі її дослідниць-

кого інтересу значне місце слід відвести питанням норми та патології, щастя та страждання; концептам межовості, “етосу – рідної домівки” та гібридизації.

На завершення слід наголосити, що незважаючи на складнощі у процесах оновлення та розбудови нашої спільної соціокультурної домівки – України, сьогодні простежується недостатня увага до позитивних зрушень. Надмірний песимізм у сприйнятті та оцінках сьогодення лише як абсурдної ситуації глухого кута свідчить про небезпеку зачарування злом, розриву з добром та втрати його з поля зору свого життєвого/інтелектуального горизонту; тому й реабілітація смислів етосу-рідної домівки, органічності, щастя, гідності повертає нас до здорової альтернативи, наділеної цілющим потенціалом, надії на краще.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Плинні часи. Життя в добу непевності/пер. з англ. А. Марчинського. Київ: Критика, 2013. 174 с.
2. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності/пер. з англ. О. Буценка. Київ: Дух і літера, 2014. 280 с.
3. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів: Кальварія, 2004. 376 с.
4. Вопрос смерти и смерти. Книга философа Дэвида Эдмондса “Убили бы вы толстяка? URL: <http://lenta.ru/articles/2015/12/27/death/>
5. С. Кьеркегор. Страх и трепет. Москва: Республика, 1993. С. 210–242.
6. Лебон Г., Тард Г. Психология толп. Москва: Институт психологии РАН, издательство “КСП+”, 1998. 416 с.
7. Балакірева О.М., Геєць В.М., Сіденко В.Р. та ін. Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України: кол. моногр. Київ: НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”, 2014. 340 с.
8. Малахов В. Право бути собою. Київ: Дух і літера. 2008. 336 с.
9. Общество без доверия/под ред. Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. Киев: Ин-т социологии НАН Украины, 2014. 338 с.
10. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: соціологічний аналіз. Харків: ФОП Павленко О.Г., 2015. 268 с.
11. Черниш Н.Й. Вплив довіри та довірчих відносин на становлення новітнього соціального інституту волонтерства у сучасній Україні. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016. № 2. С. 26–38.
12. Василевська Т.Е. Довіра як основоположний принцип побудови відносин між владою та громадянами. *Соціальна етика: теоретичні та прикладні проблеми: зб. наукових статей*. Київ: Університет “Україна”, 2012. С. 55–63.
13. Ярошенко Т.М. Етичні маркери зрілості культури та соціального здоров’я. Творення простору суспільної довіри в Україні ХХІ століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (17–19 лют. 2016, м. Львів)/відп. ред. С.М. Аржевітін. Київ: ДВНЗ “Університет банківської справи”, 2017. С. 109–115.
14. Ярошенко Т.М. Гібридні форми насильства: соціально-психологічний та етичний дискурси. International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of

development of social sciences: Conference Proceedings, June 28–30, 2016. Kielce: Holy Cross University. 204 p.

15. Природа троллинга: садизм и макиавеллизм. URL: <http://monocler.ru/priroda-trollinga/>

References

1. Bauman, Z. (2013). *Plynni chasy. Zhyttia v dobu nepevnosti* [Liquid times. Living in an age of uncertainty]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian]

2. Bauman, Z., Donskis, L. (2014). *Moralna slipota. Vtrata chutlyvosti u plynny suchasnosti* [Moral blindness: the loss of sensitivity in liquid modernity]. Kyiv: Dukh i literatura [in Ukrainian]

3. Baudrillard, J. (2004). *Symvolichnui obmin i smert* [Symbolic exchange and death]. Lviv: Kalvariia [in Ukrainian]

4. *Vopros smerti i smerti. Kniga filosofa Devida Edmondsa "Ubili by vy tolstyaka?"* [The question of death and death. The chapter from Edmonds, D. *Would you kill the fat man?*]. (2015). URL: <http://lenta.ru/articles/2015/12/27/death/> [in Russian]

5. Kierkegaard, S. (1993). *Strah i trepet* [Fear and trembling]. Moscow: Respublika [in Russian]

6. Le Bon, G., Tarde, G. (1998). *Psyhologiya tolpy* [Psychology of crowds]. Moscow: Institute of Psychology RAS, KSP+ [in Russian]

7. Balakireva, O.M., Heyets, V.M., Sidenko, V.R. et al. (2014). *Tsinnisna skladova modernizatsiinykh protsesiv u suchasnomu sotsiumi Ukrainy* [Value components of modernization processes in contemporary Ukrainian society]. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]

8. Malakhov, V. (2008). *Pravo buty soboiu* [Claim to be myself]. Kyiv: Dukh i literatura [in Ukrainian]

9. Golovakha, E., Kostenko, N., Makeev, S. (Eds.). (2014). *Obshchestvo bez doveryi* [Society without trust]. Kyiv: Institute of Sociologi NAS of Ukraine [in Russian]

10. Rushchenko, I.P. (2015). *Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: sotsiologichnyi analiz* [Russian-Ukrainian hybrid war: sociological analysis]. Kharkiv: FOP Pavlenko O.G. [in Ukrainian]

11. Chernysh, N.Y. (2016). *Vplyv dovery ta dovirchlykh vidnosyn na stanovlennia novitnoho sotsialnoho instytutu volonterstva u suchasni Ukraini* [Trust and trust relations's impact on establishment of the newest social institute of volunteers in contemporary Ukraine]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh* [Sociology: theory, methods, marketing], 2, 26-38 [in Ukrainian]

12. Vasylevska, T. (2012). *Dovira yak osnovopolozhnyi pryntsyyp pobudovy vidnosyn mizh vladoiu ta hromadianamy* [Trust as the fundamental principle of relation's building between state authority and citizens]. *Sotsialna etyka: teoretychni ta prykladni problemy* [Social ethics: theoretical and practical problems], 55-63 [in Ukrainian]

13. Yaroshenko, T.M. (2017). *Etychni markery zrilosti kultury ta sotsialnoho zdorovia* [The ethics markers of culture maturity and social health]. In S.M. Arghevitin (Ed.), *Tvorennia prostory suspilnoi dovery v Ukraini XXI stolittia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (17-19 liutogo 2016, m. Lviv)* [The creation of a space of public

confidence in Ukraine of the 21st century. Materials of International scientific-practical conference (2016, February 17-19, Lviv)] (pp. 109–115). Kyiv: Banking University [in Ukrainian]

14. Yaroshenko, T. (2016). *Hibrydni formy nasylstva: sotsialno-psykholohichni ta etychnyi dyskursy* [Hybrid forms of violence: social-psychical and ethical discourse]. In International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28-30, 2016 (pp. 200–203). Kielce: Holy Cross University [in Ukrainian]

15. *Pryroda trollinga: sadism i makiavelizm* [The true nature of an Internet troll]. (2016). URL: <http://monocler.ru/priroda-trollinga/> [in Russian]

Отримано 24.02.17 та оновлено 20.03.17

Ярошенко Т.Н., канд. филос. наук, доцент кафедри теорії та історії культури філософського факультета Львівського національного університету імені Івана Франка, ул. Университетская, 1, Львов, 79000, e-mail: yaroshent@gmail.com

ЭТИКА СОВРЕМЕННОСТИ: ФЕНОМЕН ГИБРИДИЗАЦИИ

Рассмотрены особенности этики новейшего времени, акцентировано внимание на пограничной природе феномена “современность”, междисциплинарном направлении современных этических исследований, проблемах кризисного общества, человеческих страданиях; появлении и активизации современных типов зла, формах человеческой деструктивности, среди которых важное место занимает феномен гибридации. Выделены социально-этические аспекты гибридации, явления суггестии, киберпреступности (фейк, троллинг). Обоснована возможность духовного оздоровления общества и культуры при переведении общественных проблем в дискурс концепта органического целого “этнос – родной дом”, конструктов двойного значения “граница” и “между”.

Ключевые слова: этика, современность, дом, кризис, страдание, граничность, междисциплинарность, гибрид, фейк, тролль, суггестия, уродливое, оздоровление.

Yaroshenko T.M., PhD. (Philosophy), associate prof., department of theory and history of culture, Faculty of Philosophy, Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine, e-mail: yaroshent@gmail.com

THE ETHICS OF MODERNITY: THE HYBRIDIZATION PHENOMENON

Author made an attempt of holistic conceptual approach to the understanding of contemporary ethics. Special attention is given to the analysis and characterization of modernity; its contents, main problems, trends of modern ethics; hybridization – a typical phenomenon of both the modern era, and ethics. Paper investigates mental and socio-cultural features of the modern era; marked are the phenomena of crisis, conflict, acute contradictions and inconsistencies of the good life. It was determined that present internally correlated with human feelings of insecurity, a state of acute tension, discontent, disharmony, ambivalence, pain and suffering. A generalization was made about the presence of pathological, hazardous processes in the spiritual and civilizational life of a Ukrainian; the attention is focused on the fact that our present life-ethos characteristics are unnatural mechanical, deceptive, which lead to feelings of the fake life, which people do not feel they can master. Analysis of present allowed to model the modern understanding of ethics, identify its specificity and objectives. Author focuses attention on the importance of the boundary phenomenon. Allocated

and disclosed were dual semantic constructs of the concept of “boundary”, meaning of “limit” and “boundedness”, the dialectical properties of the distribution and unifying character. The need to acquire new experience, willingness to expand the boundaries of personal awareness, the ability to go beyond their individual limitations (an understanding of ethics as “the experience of the boundaries and experiment”), activity in the field of social relations, the sphere of “between” (intersubjective links) active creation of a shared living space. It is argued that the ethics of the modern era has positioned itself as an essentially philosophical knowledge of the area, and as an interdisciplinary science, which successfully develops in the plane of the interaction with other fields of knowledge. It traces the latest directions for interdisciplinary studies of ethics (the concept of speech therapy, the blockade ethics, trolleyology, etc). Attention is drawn to the problems of the Ukrainian society. Author emphasized the undermining of the moral and ethical foundations of the public groundwork, isolation of socio-economic and political spheres from the moral and ethical foundations of a culture, rooting corruption, covert methods of abuse, manipulation, provocation speculation phenomena defamation, substitution, fabrication of dual reality. It was noted that one of the main challenges for the country's reality are the processes of hybridization, and, therefore, this phenomenon and concept require special attention and further study. Author singled contemporary phenomenon of moral-ethical pathology: negative suggestion, fake, trolling; the attention is drawn to their relationship with hybridization demonic nature. The author suggests own definition of hybridization, which includes the specifics of the meanings of suggestion, fake, trolling and demonic. Paper emphasized that the emergence, spread and strengthening of such phenomena suggests marginalization of ethics in Ukraine and the need to revive its health capacity. For the recovery and modernization of the Ukrainian society, author proposed a revival and the modern use of ethical concepts that can serve as markers, in particular “ethos-home, “ethos – improvement”; the emphasis on their organic, spitefully human forms of organization of order and security, the satisfaction of human needs in the pursuit of happiness. In order to transfer the contradictory fullness of the intense, ambiguous situations and a better orientation in the issues of differentiation and of unity of the Ukrainian society it was proposed to use the additional concept of “boundary” together with the constructs of a double value “limit” and “boundedness”.

Keywords: ethics, modernity, home, crisis, suffering, boundedness, interdisciplinarity, hybrid, fake, troll, suggestion, ugly, improvement.